

модернізованим сервісом з впровадженням інноваційних технологій), можливість використання сучасного електротранспорту як в самостійних прогулянках, так і в групових поїздках, задовольняють моральні, культурні та фізичні потреби, відповідно, це безпосередньо впливатиме на глобальну економіку країн, бути головним «творцем» нових робочих місць, потужним джерелом доходів. Безумовно, існує цілий ряд факторів (демографічні, соціальні, культурні, економічні, міжнародні), які можуть вплинути на розвиток такого виду туризму, проте слід виділити, що його застосування можливе лише на високорозвиненому туристському ринку, де інфраструктура (сукупність інноваційних готелів і об'єктів громадського харчування, засобів транспорту, об'єктів пізнавального, призначення, організацій, що здійснюють туроператорську і турагентську діяльність, а також організацій, що представляють екскурсійні послуги і послуги гідів-перекладачів) забезпечує необхідні умови для відправлення клієнта в ту чи іншу країну.

Перелік використаних джерел:

1. Основы туризма: Уч. / А.С. Кусков, Ю.А. Джаладян - М.: КНОРУС, 2008. - 400 с.
2. Henn na Hotel [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.h-n-h.jp/en>
3. Robot Restaurant Shinjuku [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.govoyagin.com/activities/japan-tokyo-discount-e-ticket-for-robot-restaurant-shinjuku-tokyo>
4. National Museum of Emerging Science and Innovation [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.miraikan.jst.go.jp/en>
5. Toyota Mega Web [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.megaweb.gr.jp/about/english.html>
6. Intercontinental Shimaо Wonderland Shanghai [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.shimaogroup.com/pub/en/projectdetail.aspx?MetaDataId=19353>
7. Honk Gong Science Museum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://hk.science.museum/en_US/web/scm/index.html
8. BURJ AL ARAB DREAM PACKAGE [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.jumeirah.com/en/hotels-resorts/dubai/burj-al-arab/offers/burj-al-arab-dream-package>.
9. Interactive Restaurant Technology [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://ain.ua/2015/03/19/restoran-budushhego-ukrainec-dmitrij-kostik-sozdaet-globalnuyu-set-zavedenij-s-interaktivnymi-stolami>
10. The Museum of the Future [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.museumofthefuture.ae>

СУБ'ЄКТИ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ Й ОБРОБКА

Мариняк Я.О.

marynyak_y@ukr.net

Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка, Україна

The report considers the peculiarities of the formation of tourism enterprises in Ukraine and in the Ternopil region. The basic statistical indicators for the characterization of tourism activity at the oblast level are determined. The place of the region in the tourism sector of Ukraine is substantiated.

Key words: *tourism, formation, development, statistic basic.*

Туристична діяльність пов'язана зі зміною тимчасового місця перебування туристів, а й з необхідністю задоволення їхніх потреб. Їх виконують шляхом надання послуг -

переміщення, проживання, харчування, екскурсійного супроводу тощо. Це явище набуває на ринку форми туристичного попиту. Саме, туристична послуга реалізує цей попит.

Особливості здійснення окремих видів туризму встановлюються законом. Учасниками відносин, що виникають при здійсненні туристичної діяльності, є юридичні та фізичні особи, які створюють туристичний продукт, надають туристичні послуги (перевезення, тимчасового розміщення, харчування, екскурсійного, курортного, спортивного, розважального та іншого обслуговування) чи здійснюють посередницьку діяльність із надання характерних та супутніх послуг, а також громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства (туристи, екскурсанти, відвідувачі та інші), в інтересах яких здійснюється туристична діяльність.

Суб'єктами, що здійснюють та/або забезпечують туристичну діяльність (далі - суб'єкти туристичної діяльності), є: туристичні оператори (далі - туроператори); туристичні агенти (далі - турагенти); інші суб'єкти підприємницької діяльності, що надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування, екскурсійних, розважальних та інших туристичних послуг; гіді-перекладачі, екскурсоводи, спортивні інструктори, провідники та інші фахівці туристичного супроводу [1].

В історичному аспекті виникнення туристичних підприємств пов'язано з індустріальному суспільстві, коли створилися реальні передумови формування туристичного ринку в першій половині XIX ст. Одночасно функціонує індустрія готельного бізнесу.

Щодо сьогодення то такими передумовами є суспільно-економічні та формально-правові. Формально-правові, передусім законодавчі, є важливими для розвитку суб'єктів підприємницької діяльності. Поштовхом для цього стало набуття чинності Закону України «Про туризм» та раніше прийнятих законодавчо-нормативних документів.

Не підлягає сумніву те, що формально-правові умови є виявленням законодавчої активності держави та її органів і мають вплив на створення суб'єктів у встановленому законодавством України порядку. Короткий огляд правового поля засвідчує, що держава має обмежений вплив на організаційні процеси створення туристичного підприємства. Такий підхід залишається відповідно до концепції ринкової економіки для забезпечення самостійності суб'єктів підприємницької діяльності в туризмі. Свобода діяльності на ринку є важливою умовою сталого збагачення й диференціації туристичних підприємств.

Для успішної діяльності сфери туризму доцільним є розвиток партнерських зв'язків між господарюючими суб'єктами, які працюють у сфері туризму, місцевими органами влади та громадськими організаціями. Результатом такої співпраці може стати чіткий та узгоджений розподіл зон відповідальності кожного з партнерів і як наслідок скоординована та ефективна робота.

У 1995 р. на українському ринку функціонувало близько 40 приватних туристичних агенцій, то на початку XX ст. їх кількість становила понад 5 тис. Однак, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмеження державного регулювання господарської діяльності» від 19.10.2010 № 2608-17 ліцензування турагентської діяльності скасовано. Таким чином, об'єктивна інформація з посиланням на офіційні джерела щодо діяльності цих суб'єктів на ринку туристичних послуг відсутня.

Особливо проблемним залишається питання звітності туристичних підприємств та моніторинг туристичних потоків в області. Відповідно до наказу Державної служби статистики України від 01.10.2013 № 291, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 18.10.2013 за № 1789/24321, втратив чинність наказ Державного комітету статистики України від 04.03.1998 № 96 «Про затвердження форм державної статистичної звітності з питань туризму та інструкцій щодо їх заповнення», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 19.03.1998 за № 182/2622. Суб'єкти туристичної діяльності більше не зобов'язані подавати звітність за формами №№ 1 ТУР (к) і 1 ТУР структурним підрозділам обласних державних адміністрацій. Місцеві органи влади не мають юридичних підстав вимагати від

суб'єктів туристично-рекреаційної діяльності необхідної звітності і не можуть якісно виконувати повноваження, покладені на них згідно з пунктом 1 статті 11 Закону України «Про туризм», а саме аналізувати ринок туристичних послуг у межах адміністративно-територіальних одиниць, представляти центральному органу виконавчої влади в галузі туризму необхідні відомості про розвиток туризму в адміністративно-територіальних одиницях [1-7, 9].

У Тернопільській області створено більше десяти громадських організацій, які своєю діяльністю впливають на функціонування туристичної сфери, у відповідності до Конституції України, Закону України «Про туризм», Закону України «Про об'єднання громадян», інших положень чинного законодавства України. Мета громадських об'єднань - сприяння розвитку туризму у регіоні.

Статистична оцінка сфери туризму ґрунтується на принципі врахування споживчих витрат кожного з відвідувачів країни (регіону), незалежно від мотивації поїздки, оскільки кожен відвідувач витрачає певні кошти протягом перебування у країні, споживаючи товари та послуги різних галузей економіки, що позначається в цілому на економіці та соціальній сфері країни (регіону).

Туризм є міжгалузевим видом діяльності, рівень якого залежить від стану інших галузей економіки, тому особливістю статистичної інформації у туризмі є різноманітність джерел інформації її отримання.

Основними джерелами інформації у туризмі є:

- статистична звітність національного й регіонального спостереження за галузями економіки: готелі й ресторани, транспорт і зв'язок, оренда й надання послуг, охорона здоров'я й надання соціальних послуг, надання інших комунальних, соціальних і персональних послуг;

- звітність Міністерства економічного розвитку і торгівлі, Міністерства інфраструктури, Міністерство культури, Міністерство молоді та спорту, „ Державна прикордонна служба ” України, Державне агентство України з туризму та курортів;

- вибіркові обстеження, які проводить Державна служба статистики України.

Державна служба статистики України випускала статистичні збірники з туризму. Статистичний збірник складається з восьми розділів, у яких містяться дані:

- про основні показники розвитку туристичної галузі;
- діяльності готельного господарства, а саме: кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання, розподіл у них номерів, розрахункові дані коефіцієнту використання місткості готелів;

- інформацію про структурні підрозділи сфери сервісу готельних підприємств, дані про кількість обслугованих приїжджих у готелях, у тому числі іноземців, їх загальний час перебування, доходи від експлуатації готельних підприємств тощо;

- надається інформація про інвестиції в основний капітал та прямі іноземні інвестиції у розвиток готельної сфери;

- про експорт послуг з організації подорожувань;

- санаторно-курортних закладів, готелів та інших місць для тимчасового проживання;

- про перевезення пасажирів (туристів) різними видами транспорту за всіма видами сполучень;

- наведені дані про основні показники діяльності санаторно-курортних та оздоровчих закладів, кількість оздоровлених у цих закладах громадян, дітей та іноземців;

- про відвідування туристами закладів культури та дозвілля тощо;

- результати вибіркового опитування туристів;

- дані міжнародних співставлень;

- показники наведені в цілому по Україні у розрізі регіонів [8].

Для комплексної й різноманітної кількісної характеристики явищ використовується система статистичних показників. Система статистичних показників є сукупністю взаємопов'язаних показників, які характеризують конкретні економічні явища й

економіки в цілому. Система статистичних показників використовується для відображення сутності соціально-економічних явищ, існування можливості регулювання видів діяльності, складання соціально-економічних прогнозів. Показники системи мають однорівневу багаторівневу структуру. Структура системи визначається статистичними завданнями. Такими завданнями в туризмі можуть бути проведення статистичного аналізу стану туристичних ресурсів, діяльністю підприємств індустрії туризму, стан допоміжних рахунків у туризмі.

Статистичні показники мають різний масштаб. Вони можуть характеризувати результати розвитку економіки у цілому (макроекономічні показники), функціонування сектора або галузі економіки (мезоекономічні показники), роботи окремого підприємства (мікроекономічні показники).

За відношенням до туризму цілеспрямовано розглянути такі групи статистичних показників: соціально-економічні індикативні показники; показники розвитку туризму; індивідуальні показники для характеристики туристичних підприємств й організацій.

Соціально-економічні індикативні показники є у певній мірі індикатором розвитку галузей промисловості, видів, послуг, у тому числі туристичних. За ними визначають про місце країни, регіону в економіці, дається первинна оцінка економічного й людського потенціалу. У деякій ступені індикативні показники є основою соціально-економічного прогнозу розвитку будь-якого виду діяльності.

Важливими індикаторами державної соціально-економічної політики є: площа держави; кількість населення; вироблений валовий внутрішній продукт (ВВП); обсяг продукції експорту; середньорічна кількість зайнятих; середньорічна кількість безробітних; середньомісячна нарахована заробітна плата; грошові доходи населення; середній рівень освіти.

У якості індикатора розвитку може виступити й єдиний інтегральний показник, що відображає рівень економічного розвитку регіонів. Таким показником є індекс людського розвитку, що використовується у міжнародній практиці. Він розраховується на основі трьох індексів – довголіття, рівня освіти (включаючи грамотність дорослого населення) і валового внутрішнього продукту на одну особу.

Показники розвитку туризму представляють інформацію про стан індустрії туризму й туристичних ресурсів. Перелік основних показників із туризму вибирається експертами для характеристики туристичного потенціалу адміністративно-територіальної одиниці.

Різноманітність статистичної інформації про склад показників розвитку туризму на кожному територіальному рівні зумовлений функціями, повноваженнями й завданнями адміністративно-територіальної одиниці. Кількість показників на державному рівні й обласному може бути значно менше, чим на рівні низового адміністративного району, де є можливість у більш широкій оперативній інформації. Отже, основними показниками розвитку на макrorівні є обсяги наданих туристичних послуг, тис. грн., у т. ч.:

- іноземним туристам; туристам, що виїжджали за кордон; витрати, пов'язані з наданням туристичних послуг, тис. грн.;

- кількість прибулих іноземних громадян; громадян у т. ч.: іноземним туристам, що виїжджали за кордон; платежі до бюджету, тис. грн. тощо.

На рівні низового адміністративного району додаються такі статистичні показники як стан туристичних ресурсів, оцінка фінансово-економічної діяльності туристичних підприємств та організацій, сплата податків тощо.

Розглянемо основні фінансово - економічні показники діяльності туристичних підприємств України.

Організаційними формами туризму є міжнародний і внутрішній туризм.

До міжнародного туризму належать: в'їзний туризм - подорожі в межах України осіб, які постійно не проживають на її території, та виїзний туризм - подорожі громадян України та осіб, які постійно проживають на території України, до іншої країни.

Внутрішнім туризмом є подорожі в межах території України громадян України та осіб, які постійно проживають на її території.

Визначаючи форму туризму, слід мати на увазі, що особа може бути громадянином України, а мати місце постійного проживання в іншій країні.

Індивідуальні показники характеризують об'єкт або окрему одиницю спостереження в сфері туризму – готель, турфірму, туриста. Індивідуальні показники представлені у формах статистичної звітності та інших формах спостереження. На основі індивідуальних статистичних показників розраховуються зведені абсолютні й відносні показники, які є фундаментом інформаційної бази, необхідної для прийняття управлінських рішень.

Коротко розглянемо деякі статистичні показники Тернопільської області, де у 2017 р. допомогу подорожуючим надавали 45 суб'єктів туристичної діяльності, з них 6 – туроператори, 37 – турагенти та 2 – здійснювали тільки екскурсійну діяльність див. табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка кількості суб'єктів туристичної діяльності в Україні та в Тернопільській області, що надавали послуги (одиниць) за 1999-2017 рр.

Роки	Україна	Тернопільська область
1999	1776	42
2000	2448	47
2001	2652	49
2002	3134	63
2003	3864	73
2004	3034	82
2005	2148	80
2006	4508	78
2007	5338	74
2009	4829	73
2010	4803	72
2011	4793	72
2012	5346	64
2013	5711	70
2014	3885	49
2015	3182	43
2016	3506	53
2017	3469	45

*Примітка. Розраховано автором за: [10-14.]

Переважає більшість (87,7%) суб'єктів туристичної діяльності знаходиться в обласному центрі. Середньооблікова кількість штатних працівників, зайнятих у туристичній галузі області, становили 72 особи.

Упродовж 2017 р. реалізовано 4812 путівок вартістю 76145,8 тис. грн. (у 2016 р. – 3933 путівки вартістю 52494,2 тис. грн.). Послугами туристичних підприємств у 2017 р. скоротилося 9,6 тис. осіб (у 2016 р. – 7,5 тис. осіб).

Кількість громадян області, які виїжджали за кордон, у порівнянні з 2016 р. збільшилась на 34,4% і становила 7,5 тис. осіб, основна частина яких (99,5%) виїжджали на відпочинок. Серед громадян області, які подорожували за кордон, 1108 осіб (14,7%) становили 0-17 років.

Жителі нашої області відвідали п'ятдесят країн світу. Найбільш популярними дестинаціями для населення були Туреччина (2731), Єгипет (2467), Болгарія (392) осіб. Внутрішнім туризмом було охоплено 2,0 тис. осіб, або 21,3% від загальної кількості туристів

(у 2016 р. – 1,9 тис. осіб, або 25,7 %). Кількість дітей віком 0017 років, які подорожували в межах України, становила 718 осіб (у 2016 р. – 720 осіб).

Отже, з проведеного аналізу випливає, що туризм у Тернопільській області має всі можливості стати важливим джерелом надходження коштів у регіон, розширення сфери зайнятості місцевого населення, покращення рівня обслуговування та удосконалення інфраструктури. Проте невирішеними залишаються ряд проблем, що гальмують розвиток туризму в регіоні.

Перелік використаних джерел:

1. Гнатюк М.Р. Закон України «Про туризм»: Постатейний коментар. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. - 200 с.

2. Закон України «Про акціонерні товариства» від 21.10.2005 р. №8325 //Офіційний веб – сайт Верховної Ради України. – <http://gska2.rada.gov.ua>

3. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» від 15.03.2003 р. №755 – ІV.

4. Закон України «Про холдингові компанії в Україні» від 15.02.2006 р. №3528 – ІV.

5. Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.91 р. №1576 – XII, зі змінами та доповненнями.

6. Закон України «Про туризм» // Офіційний вісник України. Щотижневий збірник актів законодавства. - К.: 2003.- №50.- С.34-56.

7. Мариняк Я.О. Особливості діяльності туристичних підприємств в Україні // Збірник тез доповідей. Міжнар. наук. – прак. конф. «Організація діяльності туристичних підприємств туристичної індустрії в умовах інтеграційних процесів» 16-18 квітня 2013 р. Тернопіль – Форос. – С. 181 – 183.

8. Мариняк Я.О. Статистика туризму. Навч. - метод. посіб. / - Тернопіль: Вектор. 2016. - 104 с.

9. Понятійний апарат туropoleregтінгу. - Туropoleregтінг: підруч. / За ред. проф. В.Я. Брича. – Тернопіль: Екон. думка, 2017. С. 29-53.

10. Статистичний збірник «Туризм в Україні» 2012. – К.: Державний комітет статистики України, 2012. - 184 с.

11. Статистичний щорічник України за 2016 рік / За ред. І.Є.Вернера. – Частина 1. К.: ТОВ «Август Трейд», 2017. – 323 с.

12. Туризм в Україні. Статистичний збірник – К.: Державний комітет статистики України, 2008. – 214 с.

13. Туристична діяльність в Україні у 2015 році. - К.: Державна служба статистики України, 2016. - 76 с.

14. Туристична діяльність у Тернопільській області в 2017 році. - Тернопіль: Державна служба статистики України, 2018. - 38 с.

ENVIRONMENTAL PRIORITIES OF THE TOURISM INDUSTRY DEVELOPMENT POLICY

Kalko A.A., Hlushkova T.S., Illiuk M.M

tts1987@ukr.net

International University of Economics and Humanities

Named After Akademician Stepan Demianchuk, Rivne, Ukraine

The negative impacts of tourism business on the environment are considered. It is suggested to use a program-oriented and goal-oriented approach for the tourism business development, taking into account environmental objectives.